

LUND UNIVERSITY

Kan en framgångsrik civilingenjör vara gay? En undersökning av heteronormativiteten på LTH

Lekebjerg, Camilla

2011

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Lekebjerg, C. (2011). *Kan en framgångsrik civilingenjör vara gay? En undersökning av heteronormativiteten på LTH*. [Publisher information missing].

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Kan en framgångsrik civilingenjör vara gay?

En undersökning av heteronormativiteten på LTH

Camilla Lekebjör *camilla.lekebjor(a)cs.lth.se* december 2011

Sammanfattning–LTH har tidigare rapporterats vara den del av Lunds universitet som är svårast att vara på för homo- och bisexuella studenter. Syftet med den här undersökningen är att öka kunskapen om hur heteronormativiteten tar sig uttryck på LTH. I oktober 2011 mailade jag ut frågor som besvarades av 8 LTH-studenter, samtliga identifierar sig som homo-sexuella. Deras berättelser och erfarenheter ligger till grund för den här rapporten.

STÖRSTA MÖJLIGA TYSTNAD?

2004 genomförde Lunds universitet en studie, *Största möjliga tystnad*, om homo- och bisexuella studenters erfarenheter av utbildningsmiljön på universitetet.¹ LTH beskrivs här som den svåraste studiemiljön. Informanterna rapporterar om en grabbig kultur som i viss mån sanktioneras av ledningen. En person säger:

– Det är så många grabbar här och det dras en del bögskämt. Och det signalerar ju att man inte är ”sån” och att det kan man ju liksom inte vara och det är det ingen som är.

En annan berättar om tystnad och ensamhet:

– Det är konstigt för det är som att jag inte finns här. Jag känner mej jätteensam som flata. Det måste ju finnas nån mer här. Det är en sån konstig frånvaro av allt som har med dom här frågorna att göra.²

Endast en mycket liten del av rapporten ägnas åt LTH. Om det stämmer att det råder en frånvaro av homo- och bisexuella studenters perspektiv här, vad får det för konsekvenser? För att nu inte tala om tystnaden kring studenter som identifierar sig som transⁱ eller queerⁱⁱ. Den här undersökningens syfte är skaffa mer kunskap om LTH i fråga om normer kring sexuell identitet och könsidentitet. Vilka erfarenheter finns bland LTH:s hbtq-studenterⁱⁱⁱ?

NORMALA OCH AVVIKARE

I sin etnografiska studie av tekniska yrken i Sverige och Malaysia beskriver Ulf Mellström den typiske civilingenjören. Bilden som framträder är den av en tekniskt intresserad maskinälskande man, en framstegshjälte som

med pojkaktig lekfullhet och problemlösningsiver uppbär samhällets viktiga funktioner.³ Att civilingenjören är heterosexuell och följer traditionella mönster i fråga om kläder och andra könsuttryck tycks vara så självklart att det inte ens behöver nämnas. LTH är också en mansdominerad studiemiljö. Omkring 70 % av studenterna på grundutbildningen är män. Jämförelsevis står kvinnor för ungefär 66 % av alla högskoleexamina i Sverige. Den tekniska kompetensen skapar sociala band mellan män, band som ofta utesluter kvinnor, ”män mäter sin manlighet gentemot andra män när det gäller teknik”⁴. Den grabbiga kulturen, som nämndes i inledningen, syftar sannolikt på just detta. Sammantaget uppfattas ett visst sätt att vara som normalt och självklart, medan andra uttryck avviker.

I den här undersökningen ligger fokus på normer kring könsuttryck och sexualitet. Vilka traditioner, samtalsämnen och handlingar är det som bidrar till vår uppfattning om vad som är normalt och vad som inte är det? Bögskämt som informanten talar om i inledningen är exempel på en normerande företeelse. Den skapar idén att det finns något som är naturligt och något annat som avviker. Vi som skämtar är normala, och vi skrattar åt dem som är onormala. Även tystnaden har en normerande verkan. Frånvaron av frågor som har med hbtq-erfarenheter att göra skapar idéer om vad som är relevant och viktigt och vad som är ovidkommande. Det som inte angår någon behöver inte nämnas – och om det angår någon är den personen inte som vi andra.

Normer handlar inte om en beskrivning av verkligheten, av vilka beteenden och identiteter som är vanligast, utan om maktrelationer. Vissa identiteter och handlingar framställs som naturliga och önskvärda på bekostnad av andra. I slutändan handlar det om vem som kan känna sig inkluderad och trygg i en viss situation, och vem som oroligt undrar om den vågar vara sig själv.⁵

Fortsättningsvis kommer jag att prata om heteronormen och heteronormativitet. Med det menas förväntningen att alla människor är heterosexuella, att allas könsidentitet och könsuttryck överensstämmer med det biologiska könet – till exempel gällande kläder och kroppsspråk – och att alla människor tillhör ett av två

¹ Rapport nr 2004:226 *Största möjliga tystnad. Homo- och bisexuella studenter och deras erfarenheter av utbildningen vid Lunds universitet*, 2004

² Ibid, s 14

³ M. Mellström, *Män och deras maskiner*, 1999, s 23-44

⁴ Ibid, s 44

⁵ F. Ambjörnsson, *Vad är queer?*, 2006, s 44-48

tydligt olika kön, man eller kvinna. Heteronormen gör att icke-heterosexuella personer och transidentifierade personer måste ”komma ut”. Den som följer normen behöver i allmänhet inte förhålla sig till att vara öppen eller dold med sin sexuella identitet eller sin könsidentitet eftersom den är som den förväntas vara.

OM UNDERSÖKNINGEN

Frågor distribuerades via epost till 11 personer under oktober månad 2011. 8 personer svarade. De representerar 7 olika program på LTH och är i åldrarna 20-28. Den nyaste studenten påbörjade sina studier 2011 och den äldsta 2005 (nu utexaminerad). Samtliga identifierar sig som homosexuella, två personer omnämner sig ibland också som queer respektive bi. Alla ser sig själva i huvudsak som kvinnor eller män. Ingen transidentifierad person finns bland mina informanter.

Informanterna har själva anmält sitt intresse att delta efter att ha fått kännedom om undersökningen via informationsutskick eller tips från kontakter. Jag har alltså inte kunnat få kontakt med dem som saknar kontaktnät, dem som inte nåddes av utskicket eller dem som avviker från heteronormen utan att själva identifiera sig som homo, bi, trans eller queer. Det är rimligt att anta att andra saker skulle framkomma om undersökningen också omfattade personer som har valt bort LTH av skäl som har med heteronormativiteten att göra, personer som har avslutat sina studier på LTH av liknande anledningar, eller om den innehöll rapporter från personer som på grund av den heteronormativa miljön inte utvecklar någon hbtq-identitet under sin studietid.

Av många anledningar går det inte att säga hur många hbtq-personer som finns på LTH eller hur representativa mina informanter är. Siffror som anger antal måste alltid läsas med skepsis eftersom könsidentitet och sexuell identitet är kategorier som inte kan fränkopplas sitt kulturella sammanhang. Lunds universitets rapport från 2004 skriver emellertid att varje undervisningsgrupp sannolikt består av en eller flera homo- eller bisexuella studenter.⁶

Citaten i den här rapporten är ordagrant återgivna, sånär som på mindre korrigeringar i syfte att öka läsbarheten.

ATT VARA ÖPPEN HBTQ-STUDENT PÅ LTH

Beslutet att vara öppen eller inte med en icke-heteronormativ identitet är som regel omgärdat av en rad överväganden. Saker som vägs in kan till exempel vara den generella samtalskulturen på lärosätet/utbildningen,

huruvida en diskussion om sexuell identitet och könsidentitet upplevs som relevant för studiesituationen, vad ens relationsstatus är, hur ens dagsform är och i hur stor utsträckning som det sociala sammanhanget uppfattas som tillräckligt tryggt.⁷ Att komma ut är dessutom inte något du gör en gång, utan det är en pågående process. I varje nytt sammanhang där heteronormen råder behöver du avgöra om du ska komma ut eller inte.

Bland mina informanter märks att beslutet att vara öppen omgärdas av flera överväganden. Inte minst tryggheten spelar en viktig roll. En av informanterna berättar om hur hon i sammanhang där hon kan känna av en tydlig förväntan på att hon ska vara heterosexuell kan känna sig osäker. En annan talar om att det just nu känns för intimt att berätta, men att han kommer att göra det när han känner sig redo. Ett par personer pratar om oro för att bli reducerade till sin sexuella identitet, att bli känd som gay-personen på det och det programmet. Samtidigt finns en vilja att genom öppenhet göra det lättare för andra hbtq-studenter att vara öppna och känna sig bekväma på skolan. De flesta av mina informanter är öppna med sin sexuella identitet, framför allt inför goda vänner och klasskamrater på LTH. Flera säger att de inte har mött några negativa reaktioner alls. En av dem påpekar att han dock lätt kan föreställa sig att det är svårare för transpersoner på LTH eftersom kulturen här ”fortfarande cementerar könsnormerna hårt”. Bland informanterna finns också oro för att öppenheten skulle kunna få betydelse för karriärmöjligheter och studieresultat. En person säger sig av den anledningen medvetet undvika öppenhet i möten med lärare och annan personal.

– Jag är inte öppen om min läggning med de ”vuxna” på skolan då jag känner att den generationen har mer fördomar om homosexuella än vad vår har.

VALET AV LTH SOM LÄROSÄTE

Merparten av mina informanter uppger att deras hbtq-identitet inte har haft någon betydelse för valet av lärosäte eller inriktning. De flesta verkar utgå ifrån och mer eller mindre acceptera att heteronormen råder och att det inte finns något annat att vänta sig. Några av mina informanter talar om låga förväntningar på Lund som studentstad och LTH som lärosäte i fråga om icke-heteronormativa aktiviteter. Ett par uppger att de på förhand visste att det inte finns någon ”gayvärld” här.

En av mina informanter berättar om oron inför att gå från en ”hbtq vardag” till studier på LTH. Hon säger såhär om första gången hon påbörjade sina studier:

⁶ Rapport nr 2004:226 *Största möjliga tystnad. Homo- och bisexuella studenter och deras erfarenheter av utbildningen vid Lunds universitet*, 2004, s 22

⁷ T. Bettinger, R. Timmins, & E. Tisdell, “Difficult dilemmas: The meaning and dynamics of being out in the classroom.”, 2006, s 63

– Det kändes som att börja högstadiet. Jag orkade inte riktigt med det nya, så jag hoppade av. Men nu är jag tillbaka igen.

En annan informant, som påbörjade studier inom ett ganska traditionellt program på ett annat universitet, reflekterar kring sitt val av program på LTH och på sambandet mellan könssegregerade studiemiljöer och normer. Hennes resonemang skulle kunna tolkas som att när det finns fler sorters personer finns det också större utrymme att, så att säga, sticka ut utan att sticka ut.

– Jag har funderat på om ett extremt mansdominerat eller extremt kvinnodominerat programval skulle innebära problem för mig eftersom det då kan finnas förväntningar på hur man ska uppträda. Kanske har min könsidentitet styrt mig in på ett mer friare och ganska kreativt program eftersom jag tänkte att där finns färre normer.

ARBETSMILJÖ

När det gäller arbetsmiljö nämner flera av mina informanter nollningen som en särskilt heteronormativ företeelse. I och med att den inleder studieperioden blir den också extra tongivande.

En person berättar att en av nollningsaktiviteterna, under hennes nollningsperiod, innebar att tjejer skulle äta bananer fastsatta mellan killarnas ben på tid.

– Vi skulle även göra någon slags jucklek, där vi blev uppmanade att i så stor utsträckning som möjligt bilda kille-tjej-par. På givna kommandon skulle tjejerna sedan hoppa upp grensle över killarna och jucka och låta som apor.

Även dem av mina informanter som i övrigt inte rapporterar om några större problem i den studiesociala miljön nämner i flera fall de heteronormativa sittningarna, herr- och dammiddagarna och balerna, där bordsplaceringen är varannan man, varannan kvinna, där tjejerna uppträder för killarna och omvänt och där deltagarna förväntas följa könsstereotypa klädkoder. En kvinna bland mina informanter säger:

– Om man vill gå utanför dessa ramar, till exempel ha kostym samt bordsdam, får man räkna med en del uppmärksamhet.

En annan säger att han tyckte att finsittningen som avslutade nollningen var rätt heteronormativt uppbyggd och exemplifierar:

– Bordsplacering, klädsel, skämt och så.

En annan person säger att hon under nollningen hade klänning på finsittningarna, trots att hon hellre klär sig i kostym.

– Nu när jag lärt känna alla har jag återgått till min kostym som jag brukar ha, men det är ju sjukt att alla inte ska kunna känna att de får ha på sig vad de vill. Eller ännu värre att folk avstår från nollningsfester på grund av

att de inte känner sig bekväma i den ”traditionella klädseln”.

I mitt material finns också rapporter om lärare som drar bög- och kvinnoförnedrande skämt och om nedsättande frågor och kommentarer från studiekamrater och personal.

Finns det då inga erfarenheter av brott mot heteronormen i arbetsmiljön? Informanternas egen öppenhet som homosexuella är förstås normbrytande, men i övrigt uppger de flesta att de som regel inte märker av några normbrott i arbetsmiljön. Bland exempel som nämns finns dock föredrag där det har pratats om hbtq (arrangerat av studievägledare), studentinitiativet *D-sek gay crew* som åtminstone tidigare samlade hbtq-studenter på D-sektionen; någon har sett en affisch som det stod *hbtq* på och ytterligare en säger att han har mött öppna transpersoner bland personalen. I de fall där brott mot heteronormen är tema på fester och liknande upplevs dessa dock oftast som ett sätt att driva med avvikande könsuttryck. Därmed kan de också uppfattas som heteronormativa företeelser.

UTBILDNINGSSINNEHÅLL

De flesta säger sig inte ha märkt av heteronormativiteten i utbildningssinnehållet. Men inte heller att de har sett eller upplevt något brott mot den. En person motiverar sitt svar med att det är ”svårt att se hur normer om sexuell identitet ska bakas in under föreläsningar om matte och hållfasthet.”

Helt fritt från normerande fenomen verkar utbildningssinnehållet dock inte vara. Till exempel uppmärksammar en av mina informanter att när par gestaltas i kursmaterial och undervisning är de alltid man och kvinna.

BILDEN AV EN FRAMGÅNGSRIK MÄNNISKA

En av mina informanter nämner den elitistiska stämningen på skolan som en viktig faktor för heteronormativiteten:

– Det är väldigt många studenter som har höga krav på sig själva. Jag tror att detta är en stor anledning till varför hbtq-studenter är väldigt underrepresenterade på LTH, många på LTH styrs till för stor del av andras viljor och bilder av vad ”en lyckad människa” är. Att vara gay eller trans är ju absolut inte något som finns med när samhället målar upp en bild av en framgångsrik människa.

Vad den här informanten tydligt ringar in är uppdelningen mellan det eftersträvsvärda å ena sidan och det avvikande å den andra. I samhällets bild av framgång ingår inte, som den här informanten säger, brott mot heteronormen. Samma informant pratar också om hur utrymmet att fundera över den sexuella identiteten

kringskärs av pressen att vara en framgångsrik student. Skolan skulle kunna bidra till förbättringsarbetet:

– Exempelvis byta ut några föredrag från elitistiska konsultföretag, som propsar på att man ska jobba 100 timmar i veckan för att nå framgång, med föredrag eller information om inre ledarskap och hur man bygger upp sin självkänsla. Detta såklart i kombination med diskussioner kring hbtq-frågor.

I min undersökning beskrivs LTH återkommande som en konservativ och traditionell miljö och i relation till det efterlyses överväganden kring vilka traditioner som bör föras vidare och vilka som inte längre är motiverade. Sådana överväganden borde göras inför varje ny nollningsperiod, anser en informant.

AVSLUTANDE DISKUSSION

Den här studien kan endast betraktas som en mindre förstudie, det krävs mer resurser för att göra en grundlig genomgång av studiemiljön för hbtq-personer vid LTH, men vad vi ser är ändå många exempel på heteronormativa företeelser. De skapar föreställningar om vad som är önskvärt och normalt och vad som är konstigt och onormalt. För de studenter som bryter mot heteronormen kan vardagen innebära stora påfrestningar. Några oroar sig för vad deras öppenhet skulle kunna få för konsekvenser för den framtida karriären, vissa utstår kränkande kommentarer och frågor. Det finns berättelser om obehagliga nollningsaktiviteter och om sittningar som gör det svårare för dem som inte kan eller vill följa heteronormen. En av informanterna berättar om att det kändes som att börja på högstudiet igen, när hon första gången påbörjade sina studier vid LTH. Högstadiereferensen låter för mig som ett sätt att beskriva den grabbiga kulturen. I inledningen nämns att den grabbiga kulturen i viss mån sanktioneras av ledningen. Vad kan det betyda? Ett svar skulle kunna vara tystnaden. De svåraste påfrestningarna för studenterna förefaller finnas i arbetsmiljön, och en tystnad från ledningens sida i fråga om vad som pågår där bidrar till normaliseringen av nuvarande strukturer och traditioner.

Bland mina informanter fanns ingen transidentifierad person och heller ingen vars sexuella identitet endast beskrevs som queer. Detta ska inte med nödvändighet tolkas som att LTH saknar studenter i dessa kategorier, eller som att transpersoner och queera inte är intresserade av studier på LTH. Snarare bör det tas i beaktande att skolan kan uppfattas som så konservativ att personer som bryter mot heteronormen väljer att inte vara öppna här eller att de väljer bort studier på LTH. De flesta av mina informanter verkar utgå ifrån att heteronormen råder, några berättar om låga förväntningar både på LTH och på

Lund. Det förefaller därför inte orimligt att människor väljer bort LTH av just de anledningarna.

De flesta av mina informanter är öppna inför sina klasskompisar och många säger att de aldrig har stött på några negativa kommentarer. Studiemiljön behöver dock inte på något sätt vara homofob för att ändå skapa normala och avvikare. Det behöver inte finnas någon illasinnad avsikt bakom heteronormativa handlingar eller bakom tystnaden. Men när den kultur som främjas utgår från framgångsrika, maskulina och heterosexuella män vilar det hela tiden ett tryck på dem som bryter mot normen. De behöver alltid förhålla sig till om de ska vara öppna eller inte. Tystnaden och frånvaron av frågor som handlar om hbtq signalerar att sådana ämnen inte angår någon och att de inte är viktiga. Om framgångsrika personer aldrig bryter mot heteronormen är det lätt att få uppfattningen att det inte går att vara framgångsrik och gay.

KÄLLFÖRTECKNING

Fanny Ambjörnsson, *Vad är queer?*, Natur och kultur, Stockholm, 2006

Ulf Mellström, *Män och deras maskiner*, Nya Doxa, Nora, 1999

Rapport nr. 2004:226 *Största möjliga tystnad: homo- och bisexuella studenter och deras erfarenheter av utbildningen vid Lunds universitet*, Utvärderingsenheten, Univ., Lund, 2004

Thomas V. Bettinger, Rebecca Timmins & Elisabeth J Tisdell, "Difficult dilemmas: The meaning and dynamics of being out in the classroom", *New directions for adult and continuing education*, no. 112, pp.63-71, 2006

ⁱ Med transidentifierade personer menas personer som bryter mot samhällets normer kring kön och könsidentitet och som själva har valt att identifiera sig som transpersoner. Det innefattar bland annat människor som varken känner sig hemma i kategorin kvinna eller man, människor vars könsuttryck inte överensstämmer med det biologiska könet, till exempel gällande kläder och kroppsspråk, och människor som vill genomgå någon form av korrigerande könsbehandling. Trans har ingenting med sexuell läggning att göra, utan handlar enbart om det egna könsuttrycket och den egna könsidentiteten.

ⁱⁱ Queer är ett begrepp som avvisar en entydig definition. Dess poäng är att undersöka och bryta upp kategorier och definitioner. Queer kan användas som ett sätt att beskriva sexuell läggning och könsidentitet, där både kön och sexuell läggning ses som flytande, föränderliga och kontextberoende kategorier.

ⁱⁱⁱ Hbtq står för homo, bi, trans och queer.